

Rapportens innehåll och uppläggning

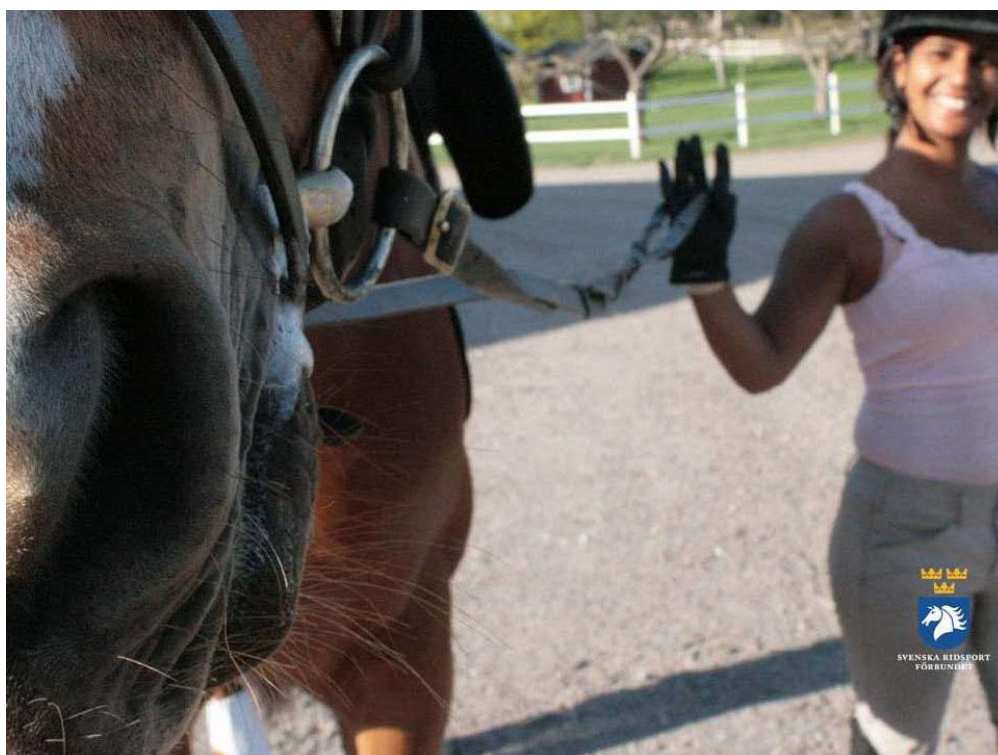
Det har under projektarbetet bedömts som väsentligt att sammanställa information som kunskapsunderlag på ett överskådligt sätt. Rapporten syftar till att fungera som underlag vid en fortsatt förankrings- och beslutsprocess inom respektive organisation. Den belyser vikten av strategiska allianser – på regional och lokal nivå - för att hästsektorn ska erbjudas bästa förutsättningar till en positiv utveckling och hållbar tillväxt. Både vad gäller hästen som fritids- och sportverksamhet, samt som en livskraftig näring.

Rapporten inleds med en tillbakablick och översiktlig beskrivning av faktorer av betydelse för hästsektorns och ridsportens tillväxt från 70-talet och framåt. Andra delen beskriver hästsektorn idag, behovet av att få hästen och hästrelaterade verksamheter mer integrerade i samhället samt exempel på regionala projekt med fokus på utveckling och samordning. Därefter följer en översikt av Svenska Ridsportförbundets och LRFs uppdrag, organisation och medlemsstruktur samt beskrivning av befintlig samverkansstruktur.

Del fyra behandlar framtidsperspektivet och de insatsområden av övergripande karaktär som identifierats under förstudien och där en ökad lokal och regional samverkan bedöms ha strategisk betydelse. Till sist presenteras förstudiens förslag till hållbar samverkansstruktur med utvecklingskraft i form av ”Regionala hästnätverk” med Ridsportförbundet och med LRF som värdar.

Hur blev hästen och ridsporten en snabbväxare?

Att avhöstningen var ett resultat av att hästen inte längre behövdes som dragkraft eller för militära ändamål vet de flesta. Men hur kan det kraftigt ökade hästantalet från början av 70-talets förklaras? Vad går att lära av en tillbakablick? Vilka reflektioner väcks beträffande framtiden? Och vad betyder förmåga att kunna driva och bevaka intressefrågor på ett systematiskt sätt för att skapa förutsättningar för en fortsatt hållbar tillväxt och utveckling?

Idrottens utveckling i samhället

Samhällsutvecklingen, som tog sin början redan i efterkrigstiden med ekonomisk högkonjunktur, sjunkande arbetslöshet och förbättrade levnadsnivåer har en stor betydelse för idrottens utveckling. Idrottsrörelsen expanderade kraftigt och breddades genom att motionsidrotten fick sitt genombrott. Idrott blev en samlingsbeteckning för en mångfald av skilda aktiviteter från elitinriktad tävlingsidrott till motionsidrott och friluftsliv. Ett brett motions- och hälsoperspektiv möjliggjorde för folk i alla åldrar att idrotta och motionera utifrån sina egna mål och förutsättningar ¹.

Nya statliga bidragsformer riktade direkt till föreningslivets barn- och ungdomsverksamhet infördes och kommuner och landsting fick ett ökat ansvar för idrottslivets utveckling. Huvudmannaskap och driften av idrottsanläggningar överfördes från att ha varit föreningarnas ansvarområde till kommunerna, vilket också medförde att kommunernas bidrag till idrotten vida översteg det statliga.

Svensk idrott har också fortsättningsvis genomgått stora förändringar genom att den ideella samhällssektorn fått konkurrens av idrottsmarknaden eller verksamhet i föreningslös regi. Dessutom har elitidrotten upplevt en allt snabbare professionaliserings- och kommersialiseringsprocess.

Samhällsekonomisk nedgång har också påverkat föreningsstödet, vilket bland annat ledde fram till utvecklingen av lotterier i samverkan med idrotten. Parallellt togs politiska initiativ till att stärka föreningsstödet via statens intäkter från spelmarknaden. De höjda bidragen finansierade av spelutvecklingen har framförallt möjliggjort en förstärkning av det statliga lokala aktivitetsstödet och tillkomsten av större utvecklingsprojekt som "Handslaget" åren 2004-2007 och det efterföljande "Idrottslyftet".

Ridfrämjandet skapade en folksport

Hästutredningen som presenterades 1946 låg till grund för bildandet av Ridfrämjandet (RidF) 1948. Syftet var att främja ridning som folksport över hela landet. Både ungdom och vuxna skulle *"beredas möjlighet till billig och god undervisning i ridning och hästkännedom"*. RidF hade också inledningsvis som uppgift att *"hålla en för landet erforderlig reserv av varmblodiga hästar"*. ² Man var inte tävlingsorganisation, med undantag av distrikts- och klubb tävlingar i utbildande syfte. Tävlingsverksamheten bedrevs av Svenska Ridsportens Centralförbund (SRC).

Också instruktörsfrågan uppmärksammades tidigt och 1949 anordnades den första ridinstruktörskursen vid armens ridskola i Strömsholm. *"Ridinstruktören är en nyckelperson i organisationen. Han måste vara en aktad person i vars händer föräldrarna med förtroende kan lämna sina ungdomar"*. Handikappridning startade redan 1959 av sjukgymnast Kristina af Geijerstam som hämtat idén från Norge och Danmark. Det första distriktet att bildas genom att lokalavdelningar gick samman var i Stockholm 1950 sedan kom Skåne och Småland.

¹ Föreningsfostran och tävlingsfostran, en utvärdering av statens stöd till idrotten, SOU 2008:59

² RidFrämjandets kalender 2/88, 40-års jubileum

1968 tog RidF över utbildningsverksamheten vid Strömsholm med ryttmästare Hans Wikne som chef. Programförklaringen löd *”Jag vill lära dagens ryttare att det inte finns några genvägar i ridningen”*. Ett uttalande som känns väl så aktuellt idag,

Under 50- och 60-talet startades ridskolor av klubbar i samarbete med Ridfrämjandet, genom att försvaret upplät stallar och ridhus till verksamheten. Vilket också Hästutredningen syftade till. Exempel på regementsorter var Eksjö, Linköping, Stockholm och Umeå. Nästa expansionsfas kom under 70-talet då kommuner köpte upp tätortnära jordbruksfastigheter som omvandlades till kombinerade ridskolor och fritidsgårdar.

Inte heller under sämre tider med ökad arbetslöshet kunde märkas någon direkt inverkan på ridsporten. Men RidF pekade på att ”de sjunkande barnkullarna, nedskärningen av anslag från stat, landsting och kommun samt att de totalt sett stigande kostnaderna kan påverka organisationen i längden. Man måste därför ständigt utveckla sig och genom omprioriteringar finna nya vägar, som kan komma fritids- och ungdomsridningen tillgodo”.

Flickor vill rida i alla fall upp till åldrarna 17-18 år visade Statens Ungdomsråds kartläggning under tidigt 70-tal. ”Djur, rida, vårda” stod högt på flickornas önskelista.

Tidigt 80-tal drev RidF opinionsbildande arbete om ojämlikheten beträffande det kommunala stödet till pojk- respektive flickidrott. Och om ridskolans betydelse som fritidsgård. Man informerade klubbar och distrikt i många olika sammanhang för att få styrelserna att trycka på kommunerna om ett ökat kommunalt ansvar för ridflickors aktivitet och för en större jämlikhet. Till grund låg bl. a en undersökning med statistik över ridungdomars aktiviteter och vanor. Sociologiska undersökningar beträffande ryttares socialgruppstillhörighet visade att det var tre gånger så många ryttare från grupp III som red i förhållande till grupp I. Andra projekt som genomfördes var kartläggning av hur många som besöker ridskolan utan att rida och hur länge, som jämförelse med fritidsgårds- och annan idrottsverksamhet.

Lantbrukets strukturrationalisering

Lantbrukets strukturuomvandling har inneburit möjligheter för hästsektorn. Förändringen har gått relativt snabbt, under en generation. Ridfrämjandet var mycket aktiva att bistå med bildande av föreningar som kunde börja bedriva ridskoleverksamhet i de tätortnära jordbruksfastigheter som köptes upp av kommunerna under 70-talet.

Genom försäljning av gårdars marker och sammanslagning till större enheter, har bostadshus och ekonomibyggnader kommit ut på marknaden och omvandlats till ”hästgårdar”. Idag har många mindre gårdar i tätorternas kringområden fått en ny uppgift som hästgård. Särskilt i de expansiva regionerna har trycket och efterfrågan på hästplatser varit som allra störst.³

Under 90-talet ökade antalet hästägare markant. Trots att det är en stor kostnad att ha häst återfinns hästägarna i alla samhällsklasser och yrkeskategorier. Flertalet har vanliga yrken med normala/låga inkomster. Att äga häst är en livsstil och man prioriterar bort mycket annat för att ha råd att finansiera hästen. Kring de större tätorterna med högre stallhyror har det utvecklats olika system med ”medryttare” som mot en del av kostnaden får rida och sköta hästen.⁴

³ Hästen i samhället, 2004; Catharina Svala, SLU Alnarp

⁴ Hästen i samhället, 2004; Catharina Svala, SLU Alnarp

Hushållningssällskap finns i hela landet

Sveriges 19 hushållningssällskap med cirka 50 000 medlemmar är regionalt baserade, fristående och kunskapsinriktade medlemsorganisationer med en lång historia. Verksamheten har alltsedan starten utgått från en insikt om vikten av att hushålla med resurser och stimulera till utveckling. Arbetsuppgifterna och metoderna har skiftat över åren men i huvudsak har verksamhetsidén varit densamma: *Främja landsbygdens utveckling genom att utveckla och förmedla kunskaper till nytta för dess näringar.*

Hushållningssällskapen har sedan gammalt nära anknytning till hästaveln. På senare tid har sällskapen fått ökad betydelse som fälthuvudmän i flera län ansvaret för planeringen och genomförandet av sommarpremieringarna. Man har också rådgivare med särskild hästinriktning inom exempelvis områden som byggnation, anläggningar och verksamhetsdrift, hästens utfordring och vård samt hästföretagande.

Allemansrätten och ridning utomhus

För de flesta ryttare innebär möjligheten till uteridning stora mervärden. Både som rekreation, för utvecklingen som ryttare och inte minst för hästens hälsa och välbefinnande. Redan under 70-talet när hästantalet ökade och det blev fler ryttare i markerna diskuterades betydelsen av efterlevnad av allemansrätten och behovet av informationsåtgärder mellan Ridfrämjandet och Naturvårdsverket. En fråga som är väl så aktuell idag.

Studier vid SLU Alnarp, visar att ju högre klass på själva ridningen, desto mindre efterfrågan på ridterräng. De som satsar på tävlingsverksamhet använder i högre grad speciella anläggningar. Här ligger kostnaden direkt i anläggningen och på dem som nyttjar den. De som rider och har egen häst och har ridningen mest som fritidssysselsättning är ofta de som ger sig ut i naturen.

Liknande mönster kan enligt studien skönjas inom travet. A- tränarna, det vill säga de som satsar yrkesmässigt, har ofta egen träningscamp. B-tränarna som har travet mer som hobby, återfinns på egna smågårdar eller som inackorderade i olika stallar. Därmed följer att de som sysslar med hästverksamhet som fritidssysselsättning och rekreation är de som i högre grad är beroende av allemansrätten.

Hästförsörjning

I Sverige har det sedan lång tid bedrivits ett kvalitetsmedvetet och planlagt avelsarbete på häst. Tidigt gjordes avelsmässiga ansträngningar för att förse försvaret med ändamålsenliga, starka och uthålliga hästar. 1966 avvecklades det statliga stödet till direkta uppfödningkostnader och till utbildning av hästar för att istället koncentreras till premiering, hingsthållningsbidrag och kvalitetsfrämjande åtgärder. Hingsthållningen är helt privat sedan 1983 då Flyingestiftelsen bildades.⁵

1985 tog Svenska Hästavelnsförbundet över huvudmannaskap för hästkontrollen och avelsvärderingen av hingstar gällande samtliga hästraser i landet utom varm- och kallblods-travare samt engelskt fullblod i fullblodsaveln. SH har idag drygt 30 medlemsorganisationer

⁵ Hästutredningen, lantbruksstyrelsens rapport 1991:4

som representerar lika många raser. År 2005 blev SIF godkänd avelsorganisation för islandshästar och 2006 ASVH godkänd avelsorganisation för svenskt varmblod.⁶

Sveriges Lantliga Ryttarförening, SLRC (som idag ingår i SvRF) hade som en uttalad målsättning att verka för den varmblodiga hästaveln i Sverige och att bistå vid utbildningen av varmblodiga hästar.

ATG och totalisatorspelet

ATG grundades 1974. Bakgrunden var att staten genom bildandet av företaget ville säkra trav- och galoppsportens ekonomiska förutsättningar långsiktigt. Strategin är att erbjuda en väl utvecklad breddverksamhet med travbanor och tävlingstillfällen relativt jämt fördelade mellan Norrland, Svealand och Götaland.

ATGs framgång på spelmarknaden och det överskott detta skapat har starkt bidragit till dagens högklassiga travsport och hästsport i allmänhet. Man började redan under 70-talet att etablera hästkliniker, införde utbildningstjänster för veterinärer samt finansierade satsningar på hästforskning i syfte att förbättra hästhållningen och att förebygga sjukdomar och skador.

2008 omsatte ATG 11,97 miljarder kronor. När vinster och skatt har betalats ut och driften av ATG täckts går överskottet tillbaka till hästnäringen och då huvudsakligen till trav- och galoppsporterna. 2008 tilldelades hästsektorn 1 520 miljoner kronor varav 96 miljoner till centralförbunden, 1 067 miljoner kronor till landets banor, 356 miljoner kronor huvudsakligen i form av tränar- och uppfödarpremier. Vidare satsades 43 mkr till Hästnäringens Nationella Stiftelse⁷ i enlighet med avtalet mellan staten och trav- och galoppsporterna.

Hästnäringens Yrkesnämnd

Hästnäringens Yrkesnämnd, HYN, bildades 1988 av dåvarande Handels Arbetsgivarorganisation och Svenska Lantarbetareförbundet som samordningsorgan för hästnäringens yrkesutbildningar. Inledningsvis ingick representanter för RidF, STC, Föreningen Skogshästen, Flyinge, Strömsholm och Wången. HYN drev under 90-talet arbetet med kompetensbeskrivningar, yrkesprov och en ny utbildningsstruktur för hästnäringen från gymnasium till högskola genom en nära dialog med företrädare för näringen och utbildningsanordnare.

Idag står Almega Tjänsteföretagen och Kommunal som värdar för nämnden som har en betydligt bredare sammansättning. Uppgiften är att hjälpa hästnäringen i frågor rörande; arbetet med fastställande av yrkeskompetens, yrkesprov och yrkesstatus, kvalitetsutveckling i gymnasial och annan utbildning med hästinriktning, godkännande och förmedling av praktikplatser, kontakter med arbetsmarknads- och utbildningsmyndigheter, frågor om yrke, yrkesval eller kompetensutveckling.

Hästnäringens Nationella Stiftelse

Hästnäringens Nationella Stiftelse, HNS, startades av ATG och LRF efter Lantbruksstyrelsens hästutredning 1991. Till grund låg framförallt de stora och återkommande ekonomiska problem ridsporten brottades med beträffande driften av utbildningsverksamheten vid

⁶ SH hemsida

⁷ ATG årsredovisning 2008

Ridskolan Strömsholm samt behovet av att trygga tillgång till kvalificerade yrkesmän och utbildningar.

HNS är idag ett samverkansorgan inom svensk hästsektor med särskild inriktning på utbildning samt avel och uppfödning. HNS har det övergripande ekonomiska och organisatoriska ansvaret för riksanslagningarna Flyinge, Strömsholm och Wången, som på olika sätt skall vara "utvecklingsmotorer" för svensk hästnäring. Andra verksamhetsområden är gemensamma hästpolitiska frågor samt forskning och utveckling via Stiftelsen Hästforskning. Vidare bedrivs hästsjukvård inom det helägda dotterbolaget ATG Hästkliniker AB.

Hästnäringens och statens bidrag till hästforskningen

På senare år har satsningarna inom hästforskningsområdet ökat. Stiftelsen Svensk Hästforskning bildades år 2003 av Nationella Stiftelsen för Hästhållningens Främjande (NS) i samverkan med ATG, Agria Djurförsäkring och Stiftelsen Lantbruksforskning (SLF).

ATG, Agria och SLF sammanförde sina forskningsmedel för häst och avsätter idag 7 miljoner kronor årligen till forskningsstiftelsen. Genom detta samarbete har resurserna till svensk hästforskning ökat till gagn för angelägna forsknings- och utvecklingsprojekt.⁸ Regeringens insatser för hästforskning förstärktes under 2007 och 2008, genom att nio miljoner kronor per år anvisades till Forskningsrådet för miljö, areella näringar och samhällsbyggande (Formas) för ändamålet.⁹ Förslag till forskningsprogram utarbetas av en arbetsgrupp bestående av företrädare för olika organisationer från hästnäringen.

Sveriges lantbruksuniversitet (SLU) och Statens Veterinärmedicinska Anstalt (SVA) har utformat ett gemensamt forskningsprogram "Hästen för arbete, sport och fritid".

Hippologprogrammet

Riksdagen beslutade år 1994 efter förslag från regeringen att inrätta en högskoleutbildning inom hästområdet. SLU är huvudman sedan starten och anordnar programmet i samverkan med riksanslagningarna Flyinge, Strömsholm och Wången. Utbildningen finansieras till lika delar av staten och hästnäringen. Programmet innehåller såväl teoretiska som praktiska delar och har idag fyra inriktningar – stallchef, ridlärare, trav och galopp. Hippologprogrammet är från och med hösten 2010 en treårig utbildning. Hösten 2010 finns även en islandshästinriktning inom programmet.

Övriga utbildningar

Antalet hästinriktade utbildningar har vuxit mycket kraftigt sedan hästen blev en del av försöksverksamheten med naturbruksprogrammet läsåret 1991/92. Idag erbjuder 39 naturbruksgymnasier inriktning hästhållning.¹⁰ Totalt finns närmare 100-talet utbildningar. Ökningen har skett både inom fristående skolors gymnasieutbildningar, kommunernas gymnasieutbildningar samt i form av eftergymnasiala sk. KY-utbildningar. HYN har det senaste året tagit fram kvalitetskriterier till vägledning för de sökande och för skolornas förbättringsarbete.

⁸ Stiftelsen Svensk Hästforskning, Verksamhetsplan 2008 – 2010

⁹ Regeringens skrivelse 2008/09:167 En strategi för att stärka utvecklingskraften i Sveriges landsbygder

¹⁰ www.naturbruk.se